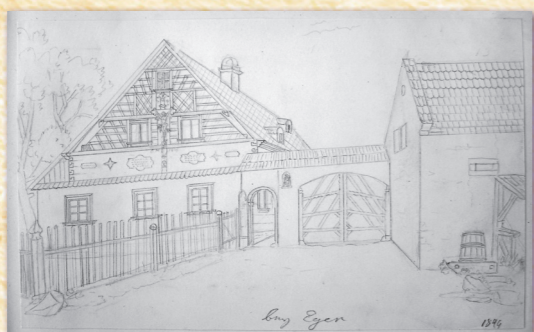


Chotkovy literární pokusy

V divadelním fondu nalézáme exkluzivitu v podobě literárních pokusů o drama **Rudolfa Karla Chotka** (1832–1894). Jeho texty nelze z literárního hlediska označit za hodnotné, avšak jejich cena tkví v literárněhistorickém svědectví o myšlenkovém světě české šlechty. Na podrobnější odborné zhodnocení zatím čekají.

Skicář Jindřicha Chotka

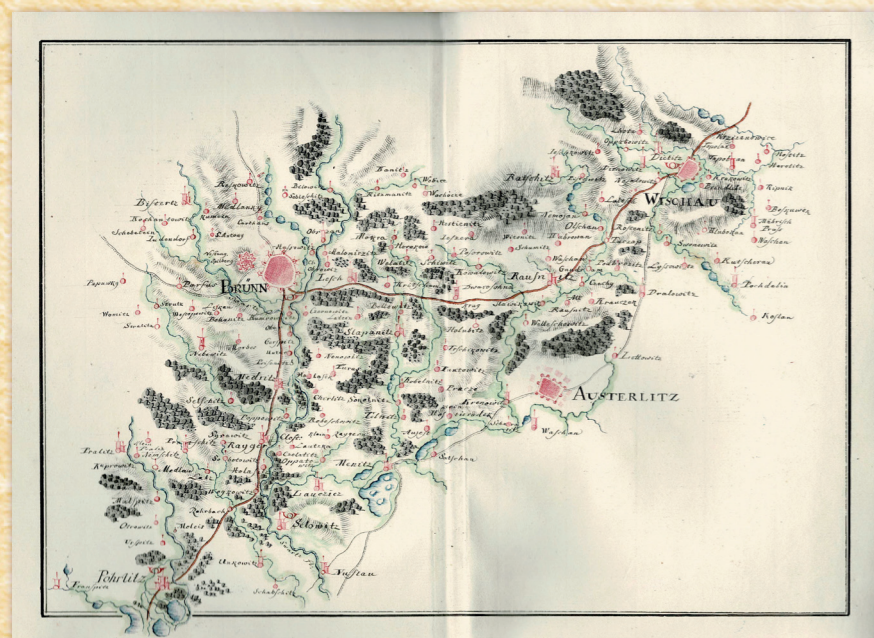
Nedávno objevený skicář mladého **Jindřicha Chotka** (1802–1864) byl překvapivým knihovním nálezem, ačkoliv do knihovny tak úplně nepatří. Zajímavým dokladem, doplňujícím obraz života české šlechty, však bezesporu je.



Kresba zemědělské usedlosti od Jindřicha Chotka

Itinerář návštěvy careviče Pavla

Jan Rudolf Chotek dostal roku 1782 od císaře Josefa II. za úkol, aby provedl dědice ruského trůnu, syna Kateřina Veliké, Pavla Petroviče, budoucího ruského cara Pavla I. po zemích habsburské monarchie. Na naše území přijel Pavel I. v doprovodu Jana Rudolfa ze severu, navštívil Olomouc, Vyškov a Brno, aby pak pokračoval do Rakouska, jak o tom svědčí dochovaná mapa cesty.



Itinerář cesty careviče Pavla v doprovodu J. R. Chotka

Soupis výpěstků novodvorské ovocnářské školky

Soupis produkce novodvorské ovocnářské školky pochází z roku 1794, zaujímá tak prvenství mezi psanými i tištěnými (1800) školkařskými soupisy. O několik let předchází záznamy valtických školek (1807), které bývají uváděny jako nejstarší.

Chotkovská supralibros a exlibris

Mezi zásadní prvky informující o provenienci (tj. o původu a osudech) knihy patří mimo přímých nápisů na příděšti nebo předsádce **exlibris** a **supralibros**. Obojí sloužilo k vyjádření vlastnického vztahu majitele k dané knize.

Exlibris (lat. z knih) může mít podobu obyčejného vpisku, který začíná typickou formulací „*Ex libris [jméno]...*“, nebo grafické, nezřídka umělecky rozvedené značky majitele, s případným doplněním inventárního knihovního čísla. Může se nacházet kdekoliv uvnitř knihy, typicky však především na příděšti. **Exlibris** obvykle prezentovalo odborné (bibliofilské, osvícenské) směřování majitele. Od 19. století jsou štítková vlepaná **exlibris** nahrazována razítky. V kačinské knihovně má chotkovské **exlibris** umělecky stylizovanou novoklasicistní podobu.

Supralibros (lat. nad knihou) nacházíme naproti tomu vždy vně knihy, a to buď na deskách nebo na hřbetu, ale též na deskových sponách, a dokonce i na ořízce (tedy na bočních stranách svázaných knižních archů; u starších knih je tato část zdobena mramorováním). Unikátním exponátem kačinské knihovny jsou krom samotných **supralibros** a **exlibris** jejich **tiskové štočky**.



Cyklus sošek českých panovníků od Josefa Maxe

Cyklus sošek českých panovníků a antická váza

V interiéru knihovny se nachází cyklus dvanácti odlévaných sádrových sošek českých panovníků z roku 1843 od sochaře **Josefa Maxe**. Jižní část knihovny vévodí **klasicistní váza** s figurálním reliéfem zobrazujícím antické motivy z období starověkého Říma.

Knihovna zemědělského muzea

Roku 1950 přešel kačinský areál do majetku **Národního zemědělského muzea**. Chotkovská knihovna, obsahující zejména literaturu zemědělskou a hospodářskou, tím získala „sestru“ v podobě muzejní knihovny, která je veřejnosti přístupná k výpůjčkám knih stejně jako obecní nebo městské knihovny. V roce 2022 se však muzejní knihovna přestěhovala do moderního **depozitáře** v Čáslavi, a tak kačinská zámecká knihovna zase osaměla.

Autor: Jan Prchal; **Odborná spolupráce:** Martin Vlček; **Fotografie:** archiv NZM Kačina; **Grafika:** Jindřich Fialka



Národní zemědělské muzeum, s. p. o., Areál Kačina – zámek, muzeum a park Svatý Mikuláš 51, 284 01 Kutná Hora | zřizovatelem muzea je Ministerstvo zemědělství

www.nzm.cz

#známKa_činu

Průvodce expozicí

4

Chotkovská knihovna



na Kačině



Chotkovská knihovna na Kačíně

Šlechtické knihovny vznikaly obvykle po několik generací, tedy tak, že každý příslušník rodu obohacoval v průběhu času podle svého vkusu a podle svých zájmů rodovou knihovnu. Většinou tak nelze říci, že by ta která šlechtická knihovna byla obrazem jednoho konkrétního majitele, a proto je označujeme podle prostorů, kde se knihovny nacházejí, nebo jménem rodu: v našem případě **kačinská** nebo **chotkovská knihovna**.



Pohled do knihovny od vstupních dveří

Na zámku Kačina má největší zásluhu na obsahové struktuře knihovny stavitel Kačiny **Jan Rudolf Chotek** (1748–1824), neboť zajistil či získal významnou část knih. Přímou o tom svědčí záznamy v lístkovém katalogu (záznamy o pořízení a katalogizaci knih) a samozřejmě *supralibros* a *ex-libris*. Počátky významnější rodové sbírky spojujeme již s jeho otcem **Janem Karlem** (1704–1787). Chotkové se na Kačinu stěhovali v roce 1823 z Nových Dvorů. Knihy se však převážely až v roce 1824, kdy byly vyhotoveny knihovní skříně. Zkompletované knihovny se tedy Jan Rudolf Chotek již nedomohl, neboť ke konci léta téhož roku zemřel. Rodoví příslušníci následující po Janu Rudolfovi též vnesli svůj významný díl do koncepce kačinské knihovny. Zároveň přispěla i většina dalších příslušníků rodu, mnohé knihy sem byly převezeny ze zámků **Veltrusy** a **Velké Březno**.

Při inventarizaci majetku v roce 1941 bylo zaznamenáno 37 166 svazků, z toho 398 rukopisů, 1362 hudebnin, 1595 map a plánů, 250 katalogů a brožur; v polovině 20. století pak bylo celkem napočítáno **40 764 svazků**, tento počet platí dodnes.

Knihovní fond je řazen částečně **systematicky** (tematicky, abecedně), částečně **přírůstkově** (knihy zaznamenávány v řadě podle chronologie získání). Obsahuje texty prakticky ze všech vědních oborů a dotýká se všech zájmových předmětů a aktualit do poloviny 20. století (početně významnou část tvoří oblast zemědělská a hospodářská – hlavní zájem osvětské šlechty).

Stavba

Za knihovnu v hrubé stavbě (zednické, kamenické a tesařské práce i s materiálem) včetně provedení podlah a omítek v interiéru zaplatil hrabě Chotek **27 tisíc zlatých** (dnes asi **150 milionů korun**). Hlavní stavební aktivita se odehrávala kolem roku 1820, v následujících letech se zhotovovalo mobiliární vybavení. Knihovní regály musely být kvůli chybě vyzděným sloupům provedeny **asymetricky**, s různou úložnou



Pohled na galerii a kopuli knihovny

hloubkou. Dokončena byla včetně regálů v roce **1824**. Tympanon zahradního průčelí, orientovaný na východní stranu, zdobí motivy symbolizující moudrost (včela, had, sova...) a atributy vědních oborů (knihy, paleta, globus, úhelníky...), v nichž lze spatřovat zednářské symboly.

Kačinská knihovna byla zahrnuta ve stavebních plánech od počátku. Její umístění je proto výjimečné nejen ze samotného architektonického hlediska, ale především proto, že daná část stavby byla navržena **speciálně pro knihovnu**. Tím se výrazně liší od všech ostatních knihoven u nás, neboť ty sice byly situovány do konkrétních prostor, nikdy však do samostatného stavebního tělesa. Celý zámek měl fungovat jako harmonický celek, a proto je knihovna přístupná i přímo z obytných prostor.

Od hlavních dveří se táhne vysoká chodba lemovaná sloupovým, oddělujícím dvě boční oddělení. Chodba ústí do ústřední části, rotundy s prosklenou lucernou, která přivádí dovnitř denní světlo. Kruhová podlaha podtrhuje vznosný charakter celého knihovního prostoru. V kruhovém půdorysu se pnou i sloupy, skříně s policemi kopírují oblouky zdí. Směrem do zahrady pokračuje oddělení studovny a kartotéky. Vzniká tím okouzující knihovní scenerie, kterou s oblibou využívají filmová studia a která jen zdůrazňuje hodnotu národní kulturní památky zámku Kačina.



Nově zrestaurovaná maska boha Apollóna na tympanonu knihovny

Nejstarší svazky

Nejstarším knižním exemplářem je prvotisk *Statuta criminalia de accusationibus et demeritationibus*, právní spisek z roku 1480, objevený v roce 2023. Donedávna byl proto za nejstarší knižní exemplář považován starý tisk (odborně paleotyp), ruský *Psaltyr* (Псалтырь) z roku 1546, který však neztrácí na zajímavosti. *Psaltyr* je totéž co český *Žaltář*, etymologicky vychází však přímo z latinského slova *Psalterium* (z řec. psaltērion = strunný nástroj doprovázející zpěv žalmů), obsahuje tedy sbírku biblických žalmů a prakticky se jedná o část *Bible* (Knihu žalmů) doplněnou nezřídka o další texty, používané při liturgii. Žalmy tvořily a dodnes tvoří stěžejní část osobní i veřejné modlitby.

Napoleon na Kačíně

Monumentální mnohosvazkové dílo **Popis Egypta** (*Description de l'Égypte*) bylo vydáváno ve Francii mezi léty 1801–1840 jako výsledek vědecké výpravy, která se účastnila společně s Napoleonovým vojskem tažení do Egypta (1798–1801; odsud proto laické pojmenování *Napoleonův Popis Egypta*). *Popis* poprvé odborně dokumentoval egyptské památky, čímž položil základy **egyptologie**. Oborový vliv této publikace byl obrovský. Na vzniku se podílelo přes 160 vědců a odborníků a přes 2000 výtvarníků. **Vědecká i typografická hodnota Popisu Egypta** z něj činí monumentální dílo období tzv. moderních dějin (od Velké francouzské revoluce 1789).



Popis Egypta (Description de l'Égypte)

Existuje dvojitý vydání: první, tzv. **císařské** nebo **napoleonské** vydání od roku 1801, druhé, tzv. **Panckouckeho** (podle jména pověřeného tiskaře) vydání pod záštitou Ludvíka XVIII. od roku 1820 jako cenově dostupnější (bylo lze si jej předplatit). Požadavky na publikaci si vynutily i rozvoj tiskařské technologie, především zdokonalení tisku rytin a kreseb a snížení tiskových nákladů.

Celkem existuje několik desítek odlišných vydání a edic, jež dosud nebyly ani ve frankofonním prostředí uspokojivě popsány, proto kompletní dílo početně variuje mezi **20–40 svazky**. Jednotlivé svazky obsahují texty, grafiky i mapy. Pro finální podobu díla byl dokonce navržen speciální stůl s policemi a čtecím pultem. V Čechách existují tři řady *Popisu*, jednu obdržel někdejší rakouský velvyslanec kníže Metternich (uložena na zámku Kynžvart), jedna se v neúplné podobě nachází ve strahovské knihovně a konečně jedna – ta nejzávažnější – je uložena v knihovně zámku Kačina: hraběti Chotkovi byla věnována císařem Františkem I., který ji dostal údajně přímo od **Napoleona**.

Goethův Faust

Nejnámější veršované literární dílo německého romantismu, *Faust* Johanna Wolfganga Goetha nemohlo v reprezentativní šlechtické knihovně chybět, a proto na Kačíně nalézáme exemplář z roku 1810, jehož text byl posléze Goethem několikrát pozměněn a finálně vydán až po jeho smrti 1832.

Hudebniny a teatralia

Kačinská knihovna obsahovala výrazný **hudební a divadelní fond**, oba jsou nyní uloženy v Národním muzeu. Chloubou chotkovského hudebního fondu se staly sbírky Beethovenových a Mozartových skladeb, divadelní fond se pyšní sbírkou německých i českých venkovských her.